

Piotr Köhler

Instytut Botaniki, Wydział Biologii, Uniwersytet Jagielloński
ORCID 0000-0001-8713-0817

***Słownik biograficzny botaników polskich* na tle dziejów polskiej biografistyki specjalistów z zakresu nauk o roślinach**

The *Biographical Dictionary of Polish Botanists* in the Context of Polish Biographies of Specialists in Plant Sciences

Modern Polish botanical biographical research started with a biography of Carl Linnaeus in Stanisław Bonifacy Jundziłł's *Opisanie roślin* (*Description of Plants*, 1791). Subsequent biographies of botanists can be found in various publications, such as encyclopedias, dictionaries, monographs, journals, and anniversary publications (broadly understood), among others. The largest dictionary, which began in the interwar period and continues to be published, is the *Polski Słownik Biograficzny* (*Polish Biographical Dictionary*). The 55 volumes published to date contain entries for over 28,500 individuals, including several hundred botanists. In the *Słownik biologów polskich* (*Dictionary of Polish Biologists*, 1987), there are over a thousand entries, of which 350 are devoted to botanists. A dozen or so botanists have entire monographs dedicated to them, and numerous biographical notes have been published in journals, though estimating their exact number is difficult. The largest collection was published in "Wiadomości Botaniczne" ("Botanical News") (about 1,020 entries from 1987 to 2023).

The *Słownik biograficzny botaników polskich* (*Biographical Dictionary of Polish Botanists*) was prepared as part of a grant from the National Program for the Development of Humanities in Poland. It contains 1,773 biographical entries with a standardized structure (e.g. basic information, education, career, achievements). The list of entries was available online, allowing anyone to check the progress of the work, report missing names, and correct any identified errors. The biographies were written by specialists. The *Biographical Dictionary of Polish Botanists*, with its extensive list of entries of standardized structure, serves as a summary of 230 years of botanical biographical research in Poland.

Keywords: history of botany in Poland, biographical research, Polish biographical dictionaries

Słowa kluczowe: historia botaniki w Polsce, biografistyka, polskie słowniki biograficzne

Słowniki biograficzne ogólne nie należą do rzadkości. Mogą obejmować całe państwa czy ich mniejsze lub większe części. Przykładem takiego zagranicznego słownika mającego także duże znaczenie dla historii Polski, w tym historii nauki, jest *Das Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*¹. Słowniki biograficzne obejmujące życiorysy jedynie samych botaników należą do rzadkości. Do największych dwudziestowiecznych opracowań tego typu należy nieukończony słownik botaników działających w Rosji². Już w XXI w. wydano słownik biograficzny słowackich botaników³. Przykładem lokalnego słownika biograficznego botaników jest opracowanie *Badacze szaty roślinnej Pomorza sprzed 1945 roku*⁴.

We wcześniejszych okresach rozwoju botaniki opracowania z zakresu historii tej gałęzi wiedzy często zawierały głównie spisy publikacji poszczególnych przyrodników. Jednym z pierwszych botanicznych słowników bibliograficznych jest dwutomowa *Bibliotheca botanica*⁵ szwajcarskiego lekarza i botanika Albrechta von Hallera (1708–1777). Tom pierwszy obejmuje okres od najwcześniejszych dzieł greckich powstałych jeszcze w starożytności aż po czasy Josepha Pittona de Tourneforta (1656–1708), francuskiego botanika i lekarza, specjalizującego się w systematyce roślin. Drugi tom obejmuje okres „od Tourneforta” do „czasów współczesnych” czyli do początku lat siedemdziesiątych XVIII w. W tym dziele brak danych biograficznych, są jedynie cytaty prac botanicznych. Pobieżne przeglądnięcie treści pozwoliło ujawnić obecność kilkunastu nazwisk związanych z Polską. W tomie pierwszym są cytaty prac takich autorów, jak Martinus Bernhardus a Bernitz (s. 481–482; czyli Marcin Bernhardi (Bernhardus, de Bernitz) ok. 1625 – między 1673 a 1682)⁶ czy Simonis Syrennii (s. 413; Szymon Syreniusz ok. 1540–1611)⁷; warto w tym miejscu zaznaczyć, że jego słynny *Zielnik* cytowany jest z ogromnymi błędami w następujący sposób: „Simonis Syrennii *Hieynik herbarsem Ziczyka Lecinskiego Zowia* &c. Cracov. Anno 1613. Fol. Seguiet. Warsov. Anno 1632. 8°. Herbarium Polonicum cum figuris ligneis.” (w oryginale tytuł brzmi: *Zielnik Herbarzem z ięzyka Łacinskiego zowią* [...]). W drugim tomie znalazło się ok. 10 dalszych nazwisk, w tym m.in. Georgius Andreas Helwing (s. 106; Georg Andre-

1 *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, de.wikipedia.org/wiki/Biographisches_Lexikon_des_Kaiserthums_Oesterreich [dostęp 16.12.2023].

2 S.Ů. Lipšic, *Russkie botaniki (botaniki Rossii-SSSR). Biografo-bibliografičeskij slovar*, t. 1–4, Moskwa 1947–1952; B. Hryniewiecki, *Russkije Botaniki. Biografo-bibliografičeskij slovar. Botanicorum Rossicorum Lexicon Biographo-bibliographicum. Opracował S. J. Lipschitz. Wyd. Moskiew. Tow. Badaczów Przyrody. Moskwa 1947, T. I, s. 335, T. II, s. 334, „Wszecławiat” 1950, nr 3 (1795), s. 95–96 [recenzja pierwszych dwóch tomów]; A.A. Fedotova, *Istoriâ neokončennogo slovarâ S.Ů. Lipšica «Russkie botaniki», „Botaničeskij žurnal” 2012, t. 97, nr 3, s. 381–398.**

3 *Osobnosti botaniky na Slovensku. Biografický slovník osobností, ktoré sa podieľali na rozvoji klasickej a užitkovej botaniky do roku 2009*, red. M. Vozárová, H. Šípošová, Bratislava 2010.

4 M. Ziarnek, *Badacze szaty roślinnej Pomorza sprzed 1945 roku*, Szczecin 2012.

5 A. von Haller, *Bibliotheca botanica qua scripta ad rem herbariam facientia a rerum initiis recensentur*, t. 1–2, Tiguri 1771–1772.

6 P. Köhler, *Bernhardi (Bernhardus, de Bernitz) Marcin (ok. 1625 na Łużycach – między 1673 a 1682)*, [w:] *Słownik biograficzny botaników polskich*, red. P. Köhler, Kraków 2024, s. 36.

7 A. Zemanek, *Syreński Szymon (Syreniusz, Syrenius, Syrennius, Sacranus czyli pochodzący z Oświęcimia) (ok. 1540 Oświęcim – 29 III 1611 Kraków)*, [w:] *Słownik biograficzny*, s. 680–681.

as Helwing 1666–1748)⁸, J. Theodor Klein (s. 200; Jacob Theodor Klein 1685–1759)⁹ czy Gabriel Rzaczyński (s. 173; Gabriel Rzączyński 1664–1737)¹⁰. Szkoda, że brak tu najwcześniejszych polskich publikacji botanicznych, czyli szesnastowiecznych zielników.

Zarys polskiej biografistyki botanicznej

Biogramy botaników, którzy działali na terenie Polski czy na ziemiach polskich, pojawiały się w różnego typu publikacjach już co najmniej od końca XVIII w. Poniższy zarys nie wyczerpuje całości zagadnienia, służy jedynie zilustrowaniu miejsca *Słownika biograficznego botaników polskich* w polskiej biografistyce botanicznej.

Nowożytna botaniczna biografistyka polska rozpoczęła się od dzieła sławnego botanika związanego z Uniwersytetem Wileńskim Stanisława Bonifacego Jundziłła (1761–1847) – *Opisanie roślin*¹¹. Znajduje się tam obszerny życiorys wprowadzicie Polaka, lecz wielkiego szwedzkiego przyrodnika Karola Linneusza (1707–1778), zatytułowany *Życie Karola Linneusza* [...] (s. 62–76)¹². Późniejsze publikacje, w których znaleźć można biogramy botaników, można podzielić na kilka grup: encyklopedie, słowniki, monografie, czasopisma czy szeroko ujęte wydawnictwa jubileuszowe. Poniżej każda z tych grup zostanie omówiona na wybranych przykładach.

1. Encyklopedie

Encyklopedie, czyli opracowania mające na celu objęcie całości wiedzy w postaci ułożonych alfabetycznie haseł, mają długą tradycję, sięgającą starożytności, a w Polsce – przełomu średniowiecza i renesansu¹³. Jedną z pierwszych polskich encyklopedii przynoszących także biogramy botaników była *Samuela Orgelbranda Encyklopedyja powszechna*¹⁴.

2. Słowniki

Słowniki biograficzne są to jedno- lub wielotomowe publikacje obejmujące biogramy wyróżniających się postaci. Jedną z pierwszych takich publikacji zawierającą życiorys polskiego botanika był opublikowany w 1833 r. trzytomowy *Dykcyonarz uczonych Polaków*¹⁵. Słownik ten zawiera biogramy kilkunastu botaników. Wśród dziewiętnastowiecznych polskich słowników biograficznych dziedzinowych na uwagę zasługuje *Słownik lekarzów polskich*¹⁶.

8 P. Köhler, *Helwing Georg Andreas (Jerzy Andrzej)* (14 XII 1666 Angerburg (Węgorzewo) – 3 I 1748 Angerburg), [w:] *Słownik biograficzny*, s. 228–229.

9 Idem, *Klein Jacob Theodor* (15 VIII 1685 Królewiec – 27 II 1759 Gdańsk), [w:] *Słownik biograficzny*, s. 300–301.

10 Idem, *Rzączyński Gabriel* (6 VII 1664 na Podlasiu – 12 XI 1737 Gdańsk), [w:] *Słownik biograficzny*, s. 606.

11 S.B. Jundziłł, *Opisanie roślin w prowincyi W. X. L. naturalnie rosnących według układu Linneusza* [...], Wilno 1791.

12 P. Köhler, *The First flora of Poland*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2020, t. 65, nr 4, s. 33.

13 *Polskie encyklopedie*, pl.wikipedia.org/wiki/Polskie_encyklopedie [dostęp 16.12.2023].

14 *S. Orgelbranda Encyklopedyja Powszechna*, t. 1–28, Warszawa 1859–1868.

15 I. Chodynicki, *Dykcyonarz uczonych Polaków, zawierający krótkie rysy ich życia, szczególnie wiadomości o piśmactwie i krytyczny rozbiór ważniejszych dzieł niektórych*, t. 1 A–K, t. 2 L–P, t. 3 R–Z, Lwów, Stanisławów, Tarnów, Przemyśl 1833.

16 S. Kościński, *Słownik lekarzów polskich obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy Polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografię lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej*, Warszawa 1884–1888. Na okładce pierwszego zeszytu data 1883.

Zawiera on około kilku tysięcy krótkich biogramów, czasem nawet jednozdaniowych, wraz z wykazami publikacji bohaterów poszczególnych haseł. Znalazły się tu również biogramy aż 71 botaników. Biogramy te często (ale nie zawsze) zawierają takie informacje, jak datę i miejsce urodzenia, czasem też datę i miejsce śmierci, krótkie informacje na temat kariery zawodowej oraz bibliografię prac danej osoby obejmującą także cytaty publikacji botanicznych.

Począwszy od końca XIX w. częściej zaczęły ukazywać się różnego rodzaju słowniki zawierające pojedyncze biogramy botaników. Jako przykład można wymienić kilka takich publikacji. Już w 1903 r. został wydany *Album biograficznie zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX* zawierający życiorys z portretem Tytusa Chałubińskiego (1820–1889), wprawdzie szerzej znanego z działalności lekarskiej i społecznej w Zakopanem, ale mającego ważny botaniczny dorobek naukowy¹⁷. Podczas pierwszej wojny światowej wydano słownik *Szlakami nauki ojczystej. Życiorysy znakomitych biologów polskich XVIII i XIX wieku*, w którym znalazł się m.in. biogram wspomnianego powyżej Jundziłła¹⁸. Życiorys ówczesnie żyjącego botanika Bolesława Hryniewieckiego (1875–1963), profesora Uniwersytetu Warszawskiego i dyrektora Ogrodu Botanicznego UW, pomieszczony został w *Małym Słowniku Pionierów Polskich Kolonialnych i Morskich*. Biogram ten zawiera głównie informacje o badaniach zagranicznych tego botanika, w tym na Kaukazie i na Litwie (Żmudź)¹⁹. Natomiast opracowanie o charakterze popularnonaukowym *Biologowie polscy* nie było typowym słownikiem. Zawierało jednakże informacje o działalności i osiągnięciach kilkudziesięciu botaników²⁰.

Największym słownikiem, nad którym rozpoczęto prace w okresie międzywojennym i którego kolejne tomy są nadal sukcesywnie publikowane, jest *Polski Słownik Biograficzny* (PSB). To monumentalne dzieło rozpoczęła wydawać w 1935 r. Polska Akademia Umiejętności. W dotychczas opublikowanych tomach znalazły się biogramy ponad 28 500 osób²¹, w tym kilkuset botaników.

Wśród innych słowników na uwagę zasługują *Biogramy uczonych polskich* zawierające życiorysy jedynie najwybitniejszych członków czołowych polskich instytucji naukowych, jak Polska Akademia Nauk, Polska Akademia Umiejętności czy Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Słownik ten podzielony jest na tomy poświęcone poszczególnym naukom. Życiorysy 26 najwybitniejszych botaników znalazły się w tomie obejmującym nauki biologiczne²², a 18 botaników omówiono w tomie dotyczącym nauk rolniczych i leśnych²³. W tym opracowaniu biogramy, w przeciwieństwie do chronologicznego ujęcia przyjętego przez PSB, podzielone są na sekcje tematyczne. Już w XXI w. ukazał się pięciotomowy

17 J. Grabowski, *Tytus Chałubiński 1820–1889*, [w:] *Album biograficznie zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. 2, wyd. M. Chełmońska, Warszawa 1903, s. 464–473.

18 J. Nusbaum-Hilarowicz, *Szlakami nauki ojczystej. Życiorysy znakomitych biologów polskich XVIII i XIX wieku*, Warszawa 1916, s. 45–54.

19 S. Zieliński, *Mały Słownik Pionierów Polskich Kolonialnych i Morskich. Podróżnicy, odkrywcy, zdobywcy, badacze, eksploratorzy i emigranci-pamiętnikarze, działacze i pisarze emigracyjni*, Warszawa 1932, s. 154–156.

20 Z. Maślankiewiczowa, *Biologowie polscy*. Lwów, Warszawa [1938] (Biblioteczka biologiczna, z. 6).

21 O PSB, www.psb.pan.krakow.pl/o-psb/ [dostęp 14.12.2023].

22 A. Śródka, P. Szczawiński, *Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN*, cz. 2, *Nauki biologiczne*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1985.

23 A. Śródka, *Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN*, cz. 5, *Nauki rolnicze i leśne*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1989.

słownik *Polski wkład w przyrodznawstwo i technikę* zawierający 79 dość obszernych biogramów najwybitniejszych botaników²⁴.

Wyjątkowym opracowaniem jest *Słownik biologów polskich*²⁵. Powstawał długo, prawie 30 lat, a ukazał się w 1987 r. Spośród ponad tysiąca haseł 350 dotyczy botaników, nie tylko najwybitniejszych, ale także pomniejszych badaczy, czy nawet nauczycieli gimnazjalnych mających dorobek botaniczny. Biogramy te są znacznie krótsze niż w PSB. Zazwyczaj mają trzyczęściową budowę: na początku są dane biograficzne, następnie omówiona jest twórczość naukowa ilustrowana cytatai najważniejszych prac, a na zakończenie podane są źródła. Jednotomowa forma sprawia, że słownik ten jest bardzo poręczny w codziennym użyciu.

Innym wyjątkowym słownikiem biograficznym jest *Kto jest kim w botanice polskiej*²⁶. Zawiera ponad 800 biogramów napisanych przez żyjących botaników. Po latach będzie niezwykle cennym źródłem wiedzy o tych osobach.

3. Monografie

Działalność botaników była przedmiotem osobnych monografii, czyli publikacji książkowych omawiających w sposób wyczerpujący działalność danej osoby. Jedną z najwcześniejszych polskich monografii botanika poświęcona jest wspomnianemu już powyżej Szymonowi Syreniuszowi²⁷. Jest rezultatem konkursu rozpisanego w 1840 r. przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie²⁸. Najwybitniejszemu polskiemu przyrodnikowi doby oświecenia Krzysztofowi Klukowi (1739–1796) poświęcono dotychczas kilka monografii, w tym w okresie międzywojennym autorstwa Januarego Kołodziejczyka²⁹, a po II wojnie światowej kolejne, m.in. Gabriela Brzęka³⁰, pod redakcją Józefa Babicza, Wandy Grębeckiej i Stefana Inglota³¹ czy najnowsza Zbigniewa Wójcika³². Stanisław Bonifacy Jundziłł doczekał się wydanej zaraz po II wojnie światowej monografii autorstwa Witolda Sławińskiego³³. Osobne monografie otrzymało co najmniej kilkunastu botaników, w tym m.in.: anatom

24 *Polski wkład w przyrodznawstwo i technikę. Słownik polskich i związanych w Polską odkrywców, wynalazców oraz pionierów nauk matematyczno-przyrodniczych i techniki*, red. nauk. B. Orłowski, t. 1–4, Warszawa 2015, t. 5, Suplement, Warszawa 2019.

25 *Słownik biologów polskich*, red. S. Feliksiak, Warszawa 1987.

26 *Kto jest kim w botanice polskiej. Who is Who in Polish Botany*, red. Z. Mirek, L. Musiał, J.J. Wójcicki, Kraków 1995 (Polish Botanical Studies, Guidebook Series, nr 14).

27 H.E. Szopowicz, *Vita Simonis Syrennii Sacrani atque therapeutico-bibliographica illius medico-botanici operis disquisitio, quam annuente inclyto ordine medicorum in antiquissima ac celeberrima Universitate Literaria Jagellonica ad consequenda doctoris medicinae jura et honores scripsit [...]*, Cracoviae 1841.

28 P. Köhler, *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*, Kraków 2002 (Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2), s. 198–200.

29 J. Kołodziejczyk, *Ks. Krzysztof Kluk – dzieła i twórczość*, „Polska Akademia Umiejętności. Rozprawy Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Dział B” 1932, t. 69 (ser. 3, t. 29), nr 10, s. 2 nłb., 1–168.

30 G. Brzęk, *Krzysztof Kluk*, Warszawa 1957 oraz idem, *Krzysztof Kluk. Wydanie drugie rozszerzone i uzupełnione*. Lublin 1977 (Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Prace Wydziału Biologicznego, Monografie, t. 4).

31 *Krzysztof Kluk – przyrodnik i pisarz rolniczy*, red. J. Babicz, W. Grębecka, S. Inglot, Warszawa 1976 (Monografie z Dziejów Nauki i Techniki, t. 98).

32 Z. Wójcik, *Ksiądz Jan Krzysztof Kluk. Pisarz i uczony*, Ciechanowiec 2012.

33 W. Sławiński, *X. Stanisław Bonifacy Jundziłł profesor Historii Naturalnej Wszechnicy Wileńskiej. The Rev. Stanisław Bonifacy Jundziłł Professor of Natural History in the University of Wilno*, Lublin 1947 (Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio E, Agricultura. Supplementum 1).

i taksonom Edward Janczewski (1846–1918)³⁴, działający twórczo w prawie wszystkich dziedzinach botaniki i współtwórca ochrony przyrody Marian Raciborski (1863–1917)³⁵, twórca historii botaniki w Polsce Józef Rostafiński (1850–1928)³⁶ czy fizjolog roślin Emil Godlewski (1846–1930)³⁷.

4. Czasopisma

Czasopisma były tym rodzajem periodycznych wydawnictw ciągłych, w którym opublikowano wiele biogramów botaników, nie tylko polskich, lecz czasem i zagranicznych. Różnorodny był zarówno stopień szczegółowości tych opracowań, jak i ich zawartość informacyjna. Poniżej przedstawiono wybrane czasopisma.

„Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi” był to miesięcznik literacko-naukowy wydawany w Warszawie w latach 1841–1914³⁸. Na jego łamach ukazało się kilkanaście obszerniejszych biogramów botaników, np. autora pierwszej flory Galicji Willibalda Bessera (1784–1842)³⁹, wspomnianego wyżej Stanisława Bonifacego Jundziłła⁴⁰ czy organizatora i długoletniego dyrektora warszawskiego Ogrodu Botanicznego Michała Szuberta (1787–1860)⁴¹, jak i krótkich nekrologów, np. botanika-amatora Władysława Jabłonowskiego (1841–1894)⁴² czy nauczyciela gimnazjalnego z Warszawy Szymona Pisulewskiego (1808–1859)⁴³.

„Wszechświat” jest czasopismem popularnonaukowym wydawanym od 1882 r.⁴⁴ Na jego łamach ukazało się wiele dłuższych i krótszych biogramów botaników, np. profesora botaniki z Uniwersytetu Jagiellońskiego Ignacego Rafała Czerwiakowskiego (1808–1882)⁴⁵ czy żmudzkiego botanika Jerzego Pabrzeża (1771–1849)⁴⁶. Celem ich była popularyzacja wśród szerokich kręgów czytelników dokonań poszczególnych botaników. Łącznie na łamach tego czasopisma opublikowano biogramy ok. 120 botaników, czasem kilkakrotnie tych samych osób, ale różnych autorów.

„Kosmos” wydawany jest od 1876 r. przez Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika⁴⁷. Pierwszy biogram botanika ukazał się tam już w 1889 r. i poświęcony był Jó-

34 K. Kulpiński, *Edwarda Janczewskiego studia nad porzeczkami. Karta z dziejów systematyki XIX–XX w.*, Warszawa 2011 (Ser.: Rozprawy z dziejów nauki i techniki, t. 21).

35 Marian Raciborski. *Studia nad życiem i działalnością naukową. De Mariani Raciborski vita et scriptis*, red. J. Kor-
naś, Warszawa, Kraków 1986 (Uniwersytet Jagielloński – Varia, t. 210).

36 Józef Rostafiński *botanik i humanista*, red. A. Zemanek, Kraków 2000 (Polska Akademia Umiejętności. Komisja
Historii Nauki. Monografie, t. 1).

37 I. Krzeptowska-Moszkowicz, *Emil Godlewski senior, pionier fizjologii roślin*, Kraków 2013 (Polska Akademia
Umiejętności. Komisja Historii Nauki. Monografie, t. 19).

38 Więcej na ten temat patrz: Z. Lewinówna, *Biblioteka Warszawska*, [w:] *Literatura polska. Przewodnik encyklo-
pedyczny*, red. J. Krzyżanowski, Cz. Hernas, t. 1, Warszawa 1984, s. 78–79.

39 J. Wyszyński, Besser, „Biblioteka Warszawska” 1845, nr 3, s. 179–185.

40 J. Jundziłł, *Wiadomości o życiu i pracach naukowych księdza Stanisława Jundziłła*, „Biblioteka Warszawska”
1850, nr 1, s. 11–38.

41 ks. J.W. [J. Wyszyński], *Michał Szubert*, „Biblioteka Warszawska” 1861, nr 1, s. 601–606.

42 [Władysław Jabłonowski], „Biblioteka Warszawska” 1894, nr 1, s. 416.

43 [Szymon Pisulewski], „Biblioteka Warszawska” 1859, nr 4, s. 564.

44 T. Majewski, *Botanika w warszawskich czasopismach „Pamiętnik Fizjograficzny” i „Wszechświat”*, „Analecta.
Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 2005, t. 14, nr 1–2, s. 147–165.

45 J. Rostafiński, *Ignacy Rafał Czerwiakowski*, „Wszechświat” 1882, t. 1, nr 4, s. 51–53.

46 B. Hryniewiecki, *Ksiądz Jerzy Pabrzeż (o. Ambroży), zasłużony badacz flory Żmudzi*, „Wszechświat” 1914, t. 33,
nr 3, s. 33–38.

47 F. Górski, *Nauki botaniczne w czasopismach Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika*, [w:] *Polskie
Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika 1875–1975*, red. K. Maślankiewicz, Warszawa 1981, s. 79–81;

zefowi Krupie (1850–1889), badaczowi grzybów⁴⁸. W następnych latach opublikowano biogramy m.in. wileńskiej florystki Tekli Symonowiczówny (1838–1900)⁴⁹, a w czasach współczesnych Władysława Szafera (1886–1970)⁵⁰, jednego z najwybitniejszych polskich botaników XX w. Łącznie na łamach „Kosmosu” ukazało się ponad 30 krótszych czy dłuższych biogramów.

„Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej” było rocznikiem wydawanym początkowo (od 1867 r.) przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie, następnie Akademię Umiejętności (od 1873 r.), a w końcu przez Polską Akademię Umiejętności (w latach 1920–1939)⁵¹. Na jego łamach już w trzecim tomie został opublikowany biogram Antoniego Andrzejowskiego (1785–1868), polskiego przyrodnika związanego głównie z Krzemieńcem i Kijowem⁵². Następnie publikowano biogramy zmarłych botaników współpracujących z Komisją Fizjograficzną, m.in. Franciszka Kamińskiego (1851–1912), związanego głównie z uniwersytetem w Odessie⁵³, czy Bolesława Kotuli (1849–1898)⁵⁴. Łącznie na łamach „Sprawozdania Komisji Fizjograficznej” opublikowano 20 biogramów.

„Wiadomości botaniczne” są czasopismem Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Ukazują się od 1957 r.⁵⁵, a od 2013 r., czyli od t. 58 – w formie elektronicznej. Na łamach tego periodyku ukazało się wiele (ok. 490) opracowań biograficznych mających formę wspomnień, artykułów jubileuszowych, jak i życiorysów badaczy świata roślin, glonów i grzybów. Dział „Leksykon botaników polskich” w obrębie „Wiadomości Botanicznych” zamieszczał biogramy botaników napisane według ściśle ustalonej formy, co zapewniło większą obiektywność informacji i ułatwiło przyszłe ich porównania sprzyjające ogólnej refleksji⁵⁶. Dotychczas w ramach tego działu opublikowano 98 biogramów. Ponadto w „Wiadomościach Botanicznych” w latach 1993–2016 Alicja Zemanek publikowała rubrykę „Pro memoria”, w której zamieszczała krótkie (najczęściej kilkudzaniowe) biogramy botaników wraz z ich portretami. W ciągu tych 23 lat ukazały się 432 takie biogramy. Dla nieprofesjonalisty były one często jedynymi informacjami o poszczególnych badaczach⁵⁷.

Życiorysy, wspomnienia, jak i krótkie nekrologi publikowane były w wielu innych czasopismach. Nie sposób w tym miejscu dokonać nawet szacunkowej oceny liczby ta-

K.L. Wierchowski, *140 lat pisma Kosmos*, „Kosmos” 2016, t. 65, nr 2, s. 151–161; Z. Wójcik, *Materiały do działalności wydawniczej Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika w latach 1876–1975*, [w:] *Polskie Towarzystwo Przyrodników*, s. 135–211.

48 G [R. Gutwiński], *Józef Krupa*, „Kosmos” 1889, t. 14, s. 377–379.

49 W. Dybowski, *Ś. p. Tekla Symonowiczówna*, „Kosmos” 1900, t. 25, s. 517–519.

50 A. Zemanek, *Władysław Szafer – obrońca przyrody, klasyk botaniki*, „Kosmos” 2019, t. 68, nr 3, s. 327–338.

51 P. Köhler, *Bibliografia botaniki w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności (1818–1952–2000). Bibliography of Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1818–1952–2000)*, Kraków 2004.

52 A. Kremer, *Żywoty przyrodników krajowych [...], Antoni Andrzejowski [...]*, „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1869, t. 3, s. (157)–(161).

53 K. Ruppert, *Franciszek Kamiński*, „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1917, t. 51, s. XIII–XV.

54 W. Kulczyński, *Bolesław Kotula. Wspomnienie pośmiertne*, „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1899, t. 34, s. XX–XXVII.

55 *Wiadomości botaniczne*, www.journalssystem.com/wbo/ [dostęp 8.12.2023].

56 T. Majewski, Z. Mirek, A. Zemanek, *Leksykon Botaników Polskich. Dictionary of Polish Botanists*, „Wiadomości Botaniczne” 1991, t. 35, nr. 1, s. 68–69.

57 P. Köhler, *Profesor Alicja Zemanek – 70-lecie urodzin historyka botaniki i poetki. Professor Alicja Zemanek – Botany Historian and Poetess, the 70th Anniversary of Her Birthday*, „Wiadomości Botaniczne” 2021, t. 65, 651.

kich opracowań obejmującej całość polskiego piśmiennictwa. Analiza treści wybranych kilkunastu czasopism ujawnia znaczną liczbę (ok. 666) opublikowanych biogramów (Tabela 1).

Tabela 1. Biogramy botaników w wybranych czasopismach.

	Tytuł czasopisma	Liczba biogramów
1.	„Acta Palaeobotanica”	20
2.	„Acta Mycologica”	18
3.	„Acta Societatis Botanicorum Poloniae”	56
4.	„Alma Mater – miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego”	11
5.	„Analecta. Studia i materiały z dziejów nauki”	10
6.	„Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”	13
7.	„Biologia w Szkole”	29
8.	„Chrońmy Przyrodę Ojczyznę”	71
9.	„Fragmenta Floristica et Geobotanica”	9
10.	„Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica”	12
11.	„Genetica Polonica”	12
12.	„Kwartalnik Historii Nauki i Technik”	ok. 70
13.	„Nauka Polska”	25
14.	„Polish Botanical Journal”	8
15.	„Problemy”	15
16.	„Przyroda i Technika”	15
17.	„Przyroda Polska”	36
18.	„Rocznik Dendrologiczny”	10
19.	„Rocznik PAU”	16
20.	„Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego”	11
21.	„Rocznik Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego”	23
22.	„Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”	31
23.	„Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego”	33
24.	„Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” (różne serie)	19
25.	„Sylvan”	47
26.	„Tygodnik Ilustrowany”	31
27.	„Ziemia”	15
	łącznie	ok. 666

Zestawienie autora.

Oprócz czasopism biogramy publikowane były w rocznych sprawozdaniach z czynności różnych towarzystw naukowych.

5. Wydawnictwa jubileuszowe i okolicznościowe

Przygotowanie jubileuszowych czy innych okolicznościowych historii rozmaitych instytucji naukowych było okazją do zamieszczenia w takich wydawnictwach biogramów badaczy świata roślin. Jedną z pierwszych tego typu prac była *Historia Uniwersyte-*

tu Lwowskiego⁵⁸. Znalazły się tu biogramy wraz ze spisami publikacji Gustawa Adolfa Weissa (1837–1894)⁵⁹, Antoniego Rehmana (1840–1917)⁶⁰ czy Ignacego Szyszylowicza (1857–1910)⁶¹. Z okresu międzywojennego przykładem tego typu wydawnictwa jest *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*⁶², gdzie znaleźć można biogramy ówczesnych profesorów Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego: znakomitego botanika, mykologa i fitopatologa Józefa Trzebińskiego (1867–1941)⁶³ i fizjologa roślin Piotra Wiśniewskiego (1881–1971)⁶⁴. Powojennymi przykładami takich okolicznościowych publikacji są m.in. *Księga Pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*⁶⁵ zawierająca biogramy 22 botaników czy *Księga pamiątkowa Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*⁶⁶ przynosząca 21 biogramów żyjących i zmarłych botaników. Z okazji sześćsetlecia odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego wydana została *Złota księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Część I*⁶⁷ obejmująca biogramy 14 botaników pracujących na UJ w przeszłości. Najnowszą tego typu publikacją są *Dzieje Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*⁶⁸, zawierające rozdział poświęcony botanice na USB oraz obszerne, opracowane na podstawie źródeł archiwalnych biogramy 31 botaników⁶⁹.

6. Słownik biograficzny botaników polskich

Opracowanie *Słownika biograficznego botaników polskich* było jednym z zadań realizowanego od 2018 r. grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki⁷⁰. Nad tym słownikiem prace zakończone zostały w lutym 2022 r. Szczegółowa relacja z prac zawarta jest we *Wstępie do Słownika*, dlatego nie ma potrzeby jej tu przytaczać.

Przyjęto nie chronologiczny, lecz działowy układ treści biogramu⁷¹: 1. dane podstawowe; 2. wykształcenie i stopnie naukowe; 3. miejsce pracy i jej przebieg; 4. najważniejsze osiągnięcia organizacyjne i lata ich pełnienia, odznaczenia; 5. najważniejsze wyróżnienia; 6. tematyka prac z podaniem tytułów niektórych książek i cytatów najważniejszych publikacji oraz najważniejsze osiągnięcia naukowe; 7. źródła.

58 L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1–2, Lwów 1894.

59 Ibidem, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1, s. 325–326.

60 Ibidem, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 2, s. 262–267.

61 Ibidem, s. 310–311.

62 *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2, *Dziesięciolecie 1919–29*, Wilno 1929.

63 Ibidem, s. 355–357.

64 Ibidem, s. 357–358.

65 *Księga Pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*, red. F. Majewski, A. Żabko-Potopowicz, t. 1, Warszawa 1958.

66 *Księga pamiątkowa Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*, red. Z. Józwiak, Lublin 1995.

67 *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1, *Biografie uczonych*, red. A. Zemanek, Kraków 2000.

68 *Dzieje Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)*, t. 2, red. A. Supruniuk, J. Szudy, Toruń 2020.

69 A. Zemanek, P. Köhler, *Botanika na USB w Wilnie*, [w:] *Dzieje Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego*, t. 2, s. 121–289.

70 Tytuł projektu badawczego: „Słowniki biograficzne uczonych polskich”, nr umowy: 0333/NPRH7/H11/86/2018.

71 List elektroniczny od kierownika grantu prof. A.K. Wróblewskiego z 7.09.2016 r.

Słownikiem objęto uczonych lub amatorów, których obiektem badań były współczesne rośliny dziko rosnące, poczynawszy od poziomu ekosystemowego a kończąc na biochemicznym, rośliny kopalne, historia botaniki oraz ochrona przyrody w aspekcie botanicznym i którzy opublikowali co najmniej jedną pracę tematycznie zaliczoną do jednej z dziedzin botaniki, ewentualnie zebrali większy czy bardziej interesujący z historycznego punktu widzenia zieleń. Za względu na ewolucję terminu „botanika” w *Słowniku* znaleźli się także fykologodzy, mykologodzy oraz mikrobiologodzy (bakteriologodzy), którzy działali w czasach, gdy te dziedziny stanowiły część botaniki.

W *Słowniku* zastosowano geograficzne pojęcie przymiotnika „polski”. Dzięki temu objęto opracowaniem wszystkich, niezależnie od ich przynależności etnicznej, którzy działali na terenach, które kiedykolwiek należały do Polski, a podczas zaborów – na ziemiach polskich sprzed pierwszego rozbioru, lub którzy co najmniej przez pewien czas byli związani z polskimi instytucjami naukowymi, a pracowali naukowo także na emigracji. W tym względzie *Słownik* wpisał się w długą tradycję botaniki w Polsce⁷². Przygotowano także wersję internetową listy haseł, która została opublikowana 27 stycznia 2020 r. w internetowym newsletterze Polskiego Towarzystwa Botanicznego⁷³ wraz z krótką informacją o samym *Słowniku* oraz prośbą o uzupełnianie podanej listy⁷⁴. Ta lista haseł z informacjami m.in. o nazwisku autora, który wyraził chęć napisania danego biogramu, była często aktualizowana. Tak więc każdy mógł na bieżąco śledzić postęp prac nad *Słownikiem*, korygować pomyłki, przysyłać prośby o uzupełnienia. Ta środowiskowa kontrola zarówno doboru haseł, jak i postępów pracy była *novum* metodycznym.

Poważną trudnością w pracy było zamknięcie 10 marca 2020 r. m.in. instytucji naukowych, uniwersytetów, bibliotek i archiwów spowodowane epidemią COVID-19 wywołaną przez wirus SARS-CoV-2, trwające aż do połowy 2021 r. Innego rodzaju przeszkodę stanowiły przepisy zawarte w Ustawie o narodowym zasobie archiwalnym z 14 lipca 1983 r.⁷⁵, a szczególnie w jej ostatniej nowelizacji z dnia 11 stycznia 2018 r.⁷⁶ Przepisy te znacznie ograniczyły dostęp do materiałów archiwalnych, np. okres karencji aktów urodzenia zwiększyły do 100 lat od urodzenia (wystawienia), a zgonów – do 80 lat po zgodzie.

W ostatecznej wersji *Słownik* liczy 1773 hasła autorstwa 105 osób. W miarę wzrostu dostępności źródeł archiwalnych dostrzeżone braki będzie można korygować w elektronicznej wersji *Słownika*, która po wydaniu tradycyjnej papierowej wersji zostanie przygotowywana i udostępniona w Internecie.

72 Tradycję tę wyznaczają tacy autorzy i ich dzieła, jak: J. Waga, *Flora Polska jawnokwiatowych rodzajów czyli botaniczne opisy tak dzikich jako i hodowanych pod otwartym niebem jawnokwiatowych Królestwa Polskiego roślin*, t. 1 i 2, Warszawa 1847–1848; D. Szymkiewicz, *Bibliografia flory polskiej*, „Prace monograficzne Komisji Fizjograficznej” 1925, t. 2, s. 1–159; *Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*, red. M. Raciborski, W. Szafer (i inni kolejni redaktorzy), t. 1–15, Kraków, Warszawa 1919–1995.

73 *Słownik Polskich Botaników*, pbsociety.org.pl/default/slownik-polskich-botanikow/ [dostęp 13.12.2023].

74 *Słownik Polskich Botaników. Stan w dniu 22 02 2022 r.*, 1drv.ms/w/s!AujbhNW7ENrckDLiXBX3s4EmCJFx [dostęp 13.12.2023].

75 Dz.U. 1983, Nr 38, poz. 173, Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

76 Dz.U. 2018, poz. 217, Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 stycznia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

Miejsce Słownika biograficznego botaników polskich w polskiej biografistyce botaników

Z powyższego przeglądu można wnosić, że różnego rodzaju opracowania biograficzne dotyczące botaników powstałe na przestrzeni ponad 230 lat są liczne. Bardzo wiele biogramów opublikowano dotychczas w różnego typu czasopismach. Wśród nich spotkać można zarówno krótkie nekrologi, równie lakoniczne informacje o nowo przyjętych członkach różnych towarzystw naukowych czy akademii, wspomnienia czy innego rodzaju artykuły okolicznościowe publikowane z okazji różnych rocznic, jak i źródłowe opracowania o dużej wartości naukowej zawierające często ocenę dorobku naukowego, osiągnięć organizacyjnych i dydaktycznych. Te ostatnie są, ze zrozumiałych względów, szczególnie cenne dla historyka botaniki. Mankamentem tych opracowań jest ich bardzo znaczne rozproszenie. Stan taki praktycznie uniemożliwia równoczesne korzystanie z większej ich liczby. Ponadto mają różny zakres formalny i bardzo duże zróżnicowanie poziomów ogólności. Mają natomiast niezaprzeczną wartość. Są pisane często przez uczniów lub współpracowników, zawierają ważny element wspomnień osobistych, którego życiorysy w słownikach biograficznych najczęściej są pozbawione. To znaczne zróżnicowanie formalne, treściowe oraz rozproszenie sprawia, że syntetyczne opracowania na ich podstawie są dość utrudnione. Natomiast dzięki standardowi przyjętemu w *Słowniku biograficznym botaników polskich* syntezy takie staną się o wiele łatwiejsze.

W okresie, w którym rozwija się biografistyka botaników w Polsce, można zaobserwować zjawisko polegające na malejącej długości biogramów, co jest widoczne szczególnie w encyklopediach. Zjawisko to tłumaczyć można rosnącą wykładniczo liczbą haseł, które należałoby uwzględnić, a co za tym idzie – zmniejszającą się powierzchnią papieru, jaką można przeznaczyć na każde z nich, stąd selekcja danych uwzględnianych w biogramach. W dotychczas opublikowanych słownikach biograficznych zawsze dokonywany był wybór haseł, w rezultacie żaden z nich nie obejmował wszystkich osób. Przeciwnieństwem jest *Słownik biograficzny botaników polskich*, który będzie zawierał biogramy prawie wszystkich, którzy mogli zostać zaliczeni do botaników. Pod względem liczby biogramów *Słownik* ten, obejmujący 1773 hasła, nie ma sobie równych w dotychczasowej polskiej botanicznej literaturze biografistycznej. Brakujące hasła będzie można dodać, gdy *Słownik* uzyska formę elektroniczną.

Biogramy w PSB są szczególnie cenne z naukowego punktu widzenia. Zostały bowiem opracowane przez specjalistów na podstawie drobiazgowych badań źródłowych. Jednakże mankamentem PSB i *Biogramów Uczonych Polskich* jest stosunkowo niewielka liczba osób, które zostały uwzględnione. Natomiast *Słownik biograficzny botaników polskich* obejmuje prawie wszystkich. Forma jego biogramów nawiązuje w pewnym stopniu do formy przyjętej w *Biogramach Uczonych Polskich*. Dzięki jednakowej budowie oraz dokładności opracowań, będzie możliwe porównywanie różnych elementów dorobku naukowego, dydaktycznego czy organizacyjnego wielu botaników.

Oparte na badaniach źródłowych monografie są cennymi opracowaniami z punktu widzenia historii botaniki. Niestety ich objętość sprawia, że równoczesne korzystanie z większej ich liczby nie jest zbyt wygodne. Wygodę taką powinien zapewnić *Słownik biograficzny botaników polskich*.

Na zakończenie należy zadać pytanie: co dalej z biografistyką botaników w Polsce? Oczywiście *Słownik biograficzny botaników polskich* nie jest jej końcem, lecz podsumowaniem pewnego etapu dotychczasowego rozwoju. Po jego opublikowaniu nadal, należy mieć taką nadzieję, będą wydawane zarówno artykuły o charakterze wspomnieniowym czy jubileuszowym oraz źródłowe biogramy, nadal będą publikowane monografie poświęcone kolejnym wybitnym botanikom czy słowniki biograficzne. Niewykluczone, że Internet ułatwi ten rodzaj pracy. Wszystkie te publikacje są niezwykle potrzebne dla przyszłego słownika.

Bibliografia

- Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, de.wikipedia.org/wiki/Biographisches_Lexikon_des_Kaiserthums_Oesterreich [dostęp 16.12.2023].
- Brzęk G., *Krzysztof Kluk*, Warszawa 1957.
- Brzęk G., *Krzysztof Kluk. Wydanie drugie rozszerzone i uzupełnione*. Lublin 1977 (Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Prace Wydziału Biologicznego, Monografie, t. 4).
- Chodynicki I., *Dykcyonarz uczonych Polaków, zawierający krótkie rysy ich życia, szczególnie wiadomości o pismach i krytyczny rozbiór ważniejszych dzieł niektórych*, t. 1 A–K, t. 2 L–P, t. 3 R–Z, Lwów, Stanisławów, Tarnów, Przemyśl 1833.
- Dybowski W., *Ś. p. Tekla Symonowiczówna*, „Kosmos” 1900, t. 25, s. 517–519.
- Dz.U. 1983, Nr 38, poz. 173, Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
- Dz.U. 2018, poz. 217, Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 stycznia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
- Dzieje Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)*, t. 2, red. A. Supruniuk, J. Szudy, Toruń 2020.
- Fedotova A.A., *Istoriâ neokončennogo slovarâ S.Ů. Lipšica «Russkie botaniki»*, „Botaničeskij žurnal” 2012, t. 97, nr 3, s. 381–398.
- Finkel L., Starzyński S., *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894.
- Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*, red. M. Raciborski, W. Szafer (i inni kolejni redaktorzy), t. 1–15, Kraków, Warszawa 1919–1995.
- G [R. Gutwiński], *Józef Krupa*, „Kosmos” 1889, t. 14, s. 377–379.
- Górski F., *Nauki botaniczne w czasopismach Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika*, [w:] *Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika 1875–1975*, red. K. Maślankiewicz, Warszawa 1981, s. 79–81.
- Grabowski J., *Tytus Chałubiński 1820–1889*, [w:] *Album biograficznie zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. 2, wyd. M. Chełmońska, Warszawa 1903, s. 464–473.
- Haller A. von, *Bibliotheca botanica qua scripta ad rem herbariam facientia a rerum initiis recensentur*, t. 1–2, Tiguri 1771–1772.
- Hryniewiecki B., *Książd Jerzy Pabreż (o. Ambroży), zasłużony badacz flory Żmudzi*, „Wszechświat” 1914, t. 33, nr 3, s. 33–38.
- Hryniewiecki B., *Russkije Botaniki. Biografo-bibliograficeskij słowar. Botanicorum Rossicorum Lexicon Biographo-bibliographicum*. Opracował S. J. Lipschitz. Wyd. Moskiew.

- Tow. Badaczy Przyrody. Moskwa 1947, T. I, s. 335, T. II, s. 334, „Wszechświat” 1950, nr 3 (1795), s. 95–96.
- Józef Rostafiński *botanik i humanista*, red. A. Zemanek, Kraków 2000 (Polska Akademia Umiejętności. Komisja Historii Nauki. Monografie, t. 1).
- Jundziłł J., *Wiadomości o życiu i pracach naukowych księdza Stanisława Jundziłła*, „Biblioteka Warszawska” 1850, nr 1, s. 11–38.
- Jundziłł S.B., *Opisanie roślin w prowincyi W. X. L. naturalnie rosnących według układu Linneusza [...]*, Wilno 1791.
- Köhler P., *Bernhardi (Bernhardus, de Bernitz) Marcin (ok. 1625 na Łużycach – między 1673 a 1682)*, [w:] *Słownik biograficzny botaników polskich*, red. P. Köhler, Kraków 2024, s. 36.
- Köhler P., *Bibliografia botaniki w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności (1818–1952–2000). Bibliography of Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1818–1952–2000)*, Kraków 2004.
- Köhler P., *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*, Kraków 2002 (Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2).
- Köhler P., *Helwing Georg Andreas (Jerzy Andrzej) (14 XII 1666 Angerburg (Węgorzewo) – 3 I 1748 Angerburg)*, [w:] *Słownik biograficzny botaników polskich*, red. P. Köhler, Kraków 2024, s. 228–229.
- Köhler P., *Klein Jacob Theodor (15 VIII 1685 Królewiec – 27 II 1759 Gdańsk)*, [w:] *Słownik biograficzny botaników polskich*, red. P. Köhler, Kraków 2024, s. 300–301.
- Köhler P., *Profesor Alicja Zemanek – 70-lecie urodzin historyka botaniki i poetki. Professor Alicja Zemanek – Botany Historian and Poetess, the 70th Anniversary of Her Birthday*, „Wiadomości Botaniczne” 2021, t. 65, 651, DOI 10.5586/wb.651.
- Köhler P., *Rzączyński Gabriel (6 VII 1664 na Podlasiu – 12 XI 1737 Gdańsk)*, [w:] *Słownik biograficzny botaników polskich*, red. P. Köhler, Kraków 2024, s. 606.
- Köhler P., *The First Flora of Poland*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2020, t. 65, nr 4, s. 29–41, DOI 10.4467/0023589XKHNT.20.026.128.
- Kołodziejczyk J., *Ks. Krzysztof Kluk – dzieła i twórczość*, „Polska Akademia Umiejętności. Rozprawy Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Dział B” 1932, t. 69 (ser. 3, t. 29), nr 10, s. 2 nłb., 1–168.
- Kośmiński S., *Słownik lekarzów polskich obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy Polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografią lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej*, Warszawa 1884–1888.
- Kremer A., *Żywoty przyrodników krajowych [...], Antoni Andrzejowski [...], „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej”* 1869, t. 3, s. (157)–(161).
- Krzepitowska-Moszkowicz I., *Emil Godlewski senior, pionier fizjologii roślin*, Kraków 2013 (Polska Akademia Umiejętności. Komisja Historii Nauki. Monografie, t. 19).
- Krzysztof Kluk – *przyrodnik i pisarz rolniczy*, red. J. Babicz, W. Grębecka, S. Inglot, Warszawa 1976 (Monografie z Dziejów Nauki i Techniki, t. 98).
- ks. J.W. [J. Wyszyński], *Michał Szubert*, „Biblioteka Warszawska” 1861, nr 1, s. 601–606.
- Księga Pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2, *Dziesięciolecie 1919–29*, Wilno 1929.

- Księga Pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*, red. F. Majewski, A. Żabko-Potopowicz, t. 1, Warszawa 1958.
- Księga pamiątkowa Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*, red. Z. Jóźwik, Lublin 1995.
- Kto jest kim w botanice polskiej. Who is Who in Polish Botany*, red. Z. Mirek, L. Musiał, J.J. Wójcicki, Kraków 1995 (Polish Botanical Studies, Guidebook Series, nr 14).
- Kulczyński W., Bolesław Kotula. *Wspomnienie pośmiertne*, „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1899, t. 34, s. XX–XXVII.
- Kulpiński K., *Edwarda Janczewskiego studia nad porzeczkami. Karta z dziejów systematyki XIX–XX w.*, Warszawa 2011 (Rozprawy z dziejów nauki i techniki, t. 21).
- Lewinówna Z., *Biblioteka Warszawska*, [w:] *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, red. J. Krzyżanowski, Cz. Hernas, t. 1, Warszawa 1984.
- Lipšic S.Ů., *Russkie botaniki (botaniki Rossii–SSSR). Biografo-bibliografičeskij slovar’*, t. 1–4, Moskwa 1947–1952.
- Majewski T., *Botanika w warszawskich czasopismach „Pamiętnik Fizjograficzny” i „Wszechświat”*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 2005, t. 14, nr 1–2, s. 147–165.
- Majewski T., Mirek Z., Zemanek A., *Leksykon Botaników Polskich. Dictionary of Polish Botanists*, „Wiadomości Botaniczne” 1991, t. 35, nr. 1, s. 68–69.
- Marian Raciborski. *Studia nad życiem i działalnością naukową. De Mariani Raciborski vita et scriptis*, red. J. Kornaś, Warszawa, Kraków 1986 (Uniwersytet Jagielloński – Varia, t. 210).
- Maślankiewiczowa Z., *Biologowie polscy*, Lwów, Warszawa [1938] (Biblioteczka biologiczna, z. 6).
- Nusbaum-Hilarowicz J., *Szlakami nauki ojczyźnej. Życiorysy znakomitych biologów polskich XVIII i XIX wieku*, Warszawa 1916.
- O PSB, www.psb.pan.krakow.pl/o-psb/ [dostęp 14.12.2023].
- Osobností botaniky na Slovensku. Biografický slovník osobností, ktoré sa podieľali na rozvoji klasickej a užitkovej botaniky do roku 2009*, red. M. Vozárová, H. Šípošová, Bratislava 2010.
- Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę. Słownik polskich i związanych w Polskę odkrywców, wynalazców oraz pionierów nauk matematyczno-przyrodniczych i techniki*, red. nauk. B. Orłowski, t. 1–4, Warszawa 2015, t. 5, *Suplement*, Warszawa 2019.
- Polskie encyklopedie*, pl.wikipedia.org/wiki/Polskie_encyklopedie [dostęp 16.12.2023].
- Rostański J., Ignacy Rafał Czerwiakowski, „Wszechświat” 1882, t. 1, nr 4, s. 51–53.
- Rouppert K., Franciszek Kamieński, „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1917, t. 51, s. XIII–XV.
- S. Orgelbranda *Encyklopedyja Powszechna*, t. 1–28, Warszawa 1859–1868.
- Ślawiński W., X. Stanisław Bonifacy Jundziłł profesor Historii Naturalnej Wszechnicy Wileńskiej. *The Rev. Stanisław Bonifacy Jundziłł Professor of Natural History in the University of Wilno*, Lublin 1947 (Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio E, Agricultura. Supplementum 1).
- Słownik biologów polskich*, red. S. Feliksiak, Warszawa 1987.
- Słownik Polskich Botaników*, pbsociety.org.pl/default/sloownik-polskich-botanikow/ [dostęp 13.12.2023].
- Słownik Polskich Botaników. Stan w dniu 22 02 2022 r.*, [1drv.ms/w/s!AujbhNW7ENrckDLi- XBx3s4EmCjFx](https://drv.ms/w/s!AujbhNW7ENrckDLi- XBx3s4EmCjFx) [dostęp 13.12.2023].

- Szopowicz H.E., *Vita Simonis Syrennii Sacrani atque therapeutico-bibliographica illius medico-botanici operis disquisitio, quam annuente inclito ordine medicorum in antiquissima ac celeberrima Universitate Literaria Jagellonica ad consequenda doctoris medicinae jura et honores scripsit* [...], Cracoviae 1841.
- Szymkiewicz D., *Bibliografia flory polskiej*, „Prace monograficzne Komisji Fizjograficznej” 1925, t. 2, s. 1–159.
- [Szymon Pisulewski], „Biblioteka Warszawska” 1859, nr 4, s. 564.
- Śródka A., *Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN*, cz. 5, *Nauki rolnicze i leśne*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1989.
- Śródka A., Szczawiński P., *Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN*, cz. 2, *Nauki biologiczne*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1985.
- Uniwersytet Jagielloński. *Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1, *Biografie uczonych*, red. A. Zemanek, Kraków 2000.
- Waga J., *Flora Polska jawnokwiatowych rodzajów czyli botaniczne opisy tak dzikich jako i hodowanych pod otwartym niebem jawnokwiatowych Królestwa Polskiego roślin*, t. 1 i 2, Warszawa 1847–1848.
- Wiadomości botaniczne, www.journalssystem.com/wbo/ [dostęp 8.12.2023].
- Wierzchowski K.L., *140 lat pisma Kosmos*, „Kosmos” 2016, t. 65, nr 2, s. 151–161.
- [Władysław Jabłonowski], „Biblioteka Warszawska” 1894, nr 1, s. 416.
- Wójcik Z., *Ksiądz Jan Krzysztof Kluk. Pisarz i uczonec*, Ciechanowiec 2012.
- Wójcik Z., *Materiały do działalności wydawniczej Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika w latach 1876–1975*, [w:] *Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika 1875–1975*, red. K. Maślankiewicz, Warszawa 1981, s. 135–211.
- Wyszyński J., Besser, „Biblioteka Warszawska” 1845, nr 3, s. 179–185.
- Zemanek A., *Syrenski Szymon (Syreniusz, Syrenius, Syrennius, Sacranus czyli pochodzący z Oświęcimia) (ok. 1540 Oświęcim – 29 III 1611 Kraków)*, [w:] *Słownik biograficzny botaników polskich*, red. P. Köhler, Kraków 2024, s. 680–681.
- Zemanek A., *Władysław Szafer – obrońca przyrody, klasyk botaniki*, „Kosmos” 2019, t. 68, nr 3, s. 327–338, DOI 10.36921/kos.2019_2597.
- Zemanek A., Köhler P., *Botanika na USB w Wilnie*, [w:] *Dzieje Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)*, red. A. Supruniuk, J. Szudy, t. 2, Toruń 2020, s. 121–289.
- Ziarnek M., *Badacze szaty roślinnej Pomorza sprzed 1945 roku*, Szczecin 2012.
- Zieliński S., *Mały Słownik Pionierów Polskich Kolonjalnych i Morskich. Podróżnicy, odkrywcy, zdobywcy, badacze, eksploratorzy i emigranci-pamiętnikarze, działacze i pisarze emigracyjni*, Warszawa 1932, s. 154–156.

prof. dr hab. **Piotr Köhler** jest historykiem botaniki, pracuje w Instytucie Botaniki na Wydziale Biologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie wykłada m.in. historię nauk przyrodniczych. Jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN oraz Komisji Historii Nauki PAU. W latach 2016–2022 był przewodniczącym Sekcji Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Jest ponadto członkiem Rady Archiwalnej Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Rady Redakcyjnej czasopisma „Biuletyn Polarny”.
e-mail: piotr.kohler@uj.edu.pl

Data zgłoszenia artykułu: 2 lutego 2024
Data przyjęcia do druku: 30 czerwca 2024